

Αρχαία Ελληνικά Προσανατολισμού Β' Λυκείου • Κλείδα για το Διαγώνισμα Απριλίου

A1. Λ Λ Σ Σ Λ

A2. (πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶν μόνον θεοὺς ἐνόμισεν, καὶ ἐπεχειρεῖ)

- **θρησκεία** και θρησκευτικό αίσθημα (βωμούς τε ἰδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν)
- **γλώσσα** (ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ),
- **κατοικία** (καὶ οἰκῆσεις)
- **ένδυση** (καὶ ἐσθῆτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνὰς)
- **τροφή** (καὶ τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ἤϋρετο).

B1. Κατὰ τὴν προτεινόμενη μοριοδότηση, μονάδες **10**

- «**ἔντεχνος σοφία**»: το επίθετο «ἔντεχνος» υποδηλώνει αυτόν που είναι μέσα στα όρια της τέχνης, τον ἔμπειρο, τον ἐπιδέξιο. Στη φράση «ἔντεχνος σοφία», ἡ λέξη «σοφία» υποδηλώνει τὴ σοφία που ἐμπεριέχει τὴν τέχνη, τὴ σοφία που συμπορεύεται με τὴν τέχνη, τις τεχνικές γνώσεις. Αρχικά ἡ ἔννοια τῆς σοφίας ἔχει κυρίως να κάνει με τὴ δεξιότητα καὶ τὴν ἐμπειρία σε κάποια τέχνη, τὴν ἀρχιτεκτονική, τὴ γλυπτική, τὴ μεταλλουργία, τὴν ἰατρική, κ.τ.λ. Ο προσδιορισμός «ἔντεχνος» ἐπιτρέπει ἐδῶ στον Πρωταγόρα να διευκρινίσει, ἐπομένως, πῶς αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴ σοφία ἐννοεῖ καὶ ὄχι αὐτὴ που συνδέουμε με τὴ γνώση τῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴ φιλοσοφία, δηλαδή τις θεωρητικές γνώσεις. [4 μονάδες]
- **ἔμπυρος τέχνη**: Ἡ φωτιά, ἡ πρώτη μεγάλη πηγή ἐνέργειας που ἔμαθε να μεταχειρίζεται ὁ ἄνθρωπος, εὐλόγα τοποθετεῖται στη βάση ὅλων τῶν ἕως τότε τεχνολογικῶν κατακτήσεων. Ὡς πηγή ἐνέργειας ὑπῆρξε ἀναγκαῖα συνθήκη για να ὀδηγηθεῖ ὁ ἄνθρωπος στα υψηλά τεχνικά ἐπιτεύγματα καὶ να ἀντισταθμίσει με αὐτά τὴ φυσική ἀδυναμία του. Ἡ «ἔμπυρος τέχνη» ἐκφράζει τὴν ἐφαρμοσμένη, τὴν κατασκευαστική ἐκδήλωση τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητας. Ἡ «ἔμπυρος τέχνη» εἶναι ἡ πρακτική ἐφαρμογή τῶν τεχνικῶν γνώσεων κυρίως με τὴ χρήση τῆς φωτιάς, καθὼς εἶναι γνωστό ὅτι πολλὰ υλικά, ὅπως τα μέταλλα, μποροῦν να γίνουν ἀντικείμενο κατεργασίας με τὴ χρήση τῆς φωτιάς. [4 μονάδες]
- Με τις δύο αὐτές νοηματικά ἰσοδύναμες ἐκφράσεις ὁ Πρωταγόρας ἀποτυπώνει κάτι ἄμεσα ρεαλιστικό: οἱ πρωταρχικές γνώσεις τοῦ ἀνθρώπινου εἴδους, ἡ σοφία καὶ ἡ τέχνη με τὴν ὁποία ἐξασφαλίζεται ἡ ἐπιβίωσή του, προϋποθέτουν τὴ χρήση τῆς φωτιάς. Γι' αὐτό καὶ ὁ σοφιστὴς ἀναφέρεται στη θεά τῆς σοφίας Ἀθηνά καὶ τὸν θεό τῆς φωτιάς Ἡφαίστο, παρουσιάζοντάς τους μάλιστα να ἐργάζονται σε οἶκημα κοινό. Με τὴν ἔντεχνον σοφίαν καὶ τὴν ἔμπυρον τέχνην ὁ ἄνθρωπος ἐγένε κατασκευαστὴς, δημιουργός (homo faber). [2 μονάδες]

B2. α. Λαθραῖος, ἀλήθεια

Λιποτάκτης, λειψυδρία

Χρήσιμος, χρήμα

Μονάδες 6

β. μοίρας, ἐνόμισεν, βωμούς, ὑποδέσεις

Μονάδες 4

B3. Σ Λ Σ Λ Λ

B4. Κατά την προτεινόμενη μοριοδότηση, μονάδες 10

- Και στα δύο αποσπάσματα ο Προμηθέας παρουσιάζεται ως ο **φιλόανθρωπος ευεργέτης** και αλτρουιστής **σωτήρας** ενός ολόκληρου είδους. [1 μονάδα]
- Στον Προμηθέα του Αισχύλου οι άνθρωποι δεν διέθεταν, πριν από την παρέμβαση του Προμηθέα, **πρακτική νοημοσύνη** («τους έκανα πλάσματα με μυαλό και πώς τους έδωσα τη σκέψη»), για να μπορούν να συλλάβουν, να κατανοήσουν τον κόσμο και να επινοήσουν τρόπους βελτίωσης της ζωής τους. Ο Προμηθέας, λοιπόν, τους διδάσκει όλες τις τέχνες. Ενδεικτικά αναφέρονται στο κείμενο τα **μαθηματικά** και η **γραφική**, η γλώσσα κατ' επέκταση («τον αριθμό τους βρήκα και τη γνώση των γραμμιάτων») και η **τέχνη**, οι ωραίες τέχνες («μητέρα των Μουσών»). Επίσης, τους δίδαξε τη χρήση των **ζώων** («έξεψα τα ζώα στο ζυγό, καματερά») και την **ίππευση**, τη **ναυτική τέχνη**, («τα λινόπτερα πλεούμενα των ναυτικών τα θαλασσοδαρμένα»), την **ιατρική**, τη **φαρμακευτική** («Και πριν απ' όλα τούτο: όσοι πέφτανε άρρωστοι δεν είχαν γιατρικό ή να το μασήσουν ή να το καταπιούν ή να το αλείψουν πάνω τους, μόνο καταμαραίνονταν χωρίς φάρμακα, ώσπου εγώ τους έδειξα πώς τα ήπια βάλασμα ν' ανακατεύουν, αμυντικά μέσα για όλες τις αρρώστιες»), καθώς και τη **μεταλλουργία** («Κι ό,τι πολύτιμο έχει η γη κρυμμένο απ' τους ανθρώπους μες στα σπλάχνα της, το μπρούντζο και το σίδηρο, το ασήμι, το χρυσάφι») [3 μονάδες]
- Στον πρωταγόρειο μύθο, όταν ο Προμηθέας αντιλήφθηκε το αδιέξοδο στο οποίο κατέληξε το έργο του Επιμηθέα, («έλαθεν αυτόν καταναλώσας τὰς δυνάμεις εις τὰ ἄλογα» - «ἀκόσμητον τὸ ἀνθρώπων γένος» - «γυμνόν τε καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἄστρωτον καὶ ἄσπλον»), αποφασίζει να μπει κρυφά στο εργαστήριο της Αθηνάς και του Ηφαίστου και να κλέψει την **ἐντεχνον σοφίαν** και τη φωτιά που θα βοηθούσαν τον άνθρωπο στην επιβίωση και την εξέλιξή του. Η μετάβαση του ανθρώπου από την κατάσταση των βιολογικών εξαρτήσεων στην αναζήτηση της αυτονομίας του, οφείλεται στην φιλόανθρωπη κλοπή από το εργαστήριο των δύο θεών των δύο «δώρων» του για τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος με αυτήν τη δωρεά (με τη **δύναμη του μυαλού του**, την **πρακτική νοημοσύνη του δηλαδή**), θα κατακτήσει ανώτερες μορφές ζωής, τη **θρησκευτική πίστη**, τη **γλωσσική επικοινωνία**, την **κατασκευαστική** ικανότητα, την **τεχνολογία**, εξασφαλίζοντας **τροφή, στέγη, ενδυμασία**: έτσι θα υπερέχει έναντι των άλλων άλογων ζώων. [2 μονάδες]
- Όπως προκύπτει από το περιεχόμενο των δυο κειμένων ο Προμηθέας ενήργησε κατά τον τρόπο που απαιτούνταν για να σωθεί το ανθρώπινο είδος. Απομακρύνοντας τις μυθικές αναφορές, καταλήγουμε ότι ο φιλεύσπλαχνος Τιτάνας αποτελεί το **σύμβολο της ενεργοποίησης του ενστίκτου του ανθρώπου για επιβίωση και του πρακτικού του νου**.¹ [1 μονάδα]

Εάν θα έπρεπε να εντοπίσουμε κάποιες διαφορές ανάμεσα στα δυο κείμενα, αυτές θα ήταν σίγουρα:

- η ψυχική διάθεση ή και η κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο πρωταγωνιστής του μύθου, Προμηθέας: Στον πρωταγόρειο μύθο δείχνει δυναμισμό και **αποφασιστικότητα** καθώς εισέρχεται κρυφά στην κατοικία δυο θεών για να προχωρήσει στην κλοπή των «ιδιοτήτων», ενώ δίνεται έμφαση στην **προνοητικότητα** και την **ευρηματικότητά** του. Αντίθετα στον Προμηθέα του Αισχύλου βρίσκεται σε δυσχερή θέση, υπόλογος και απολογούμενος για την πράξη του. Παρόλο που δεν παραπονιέται ευθέως για την κατάσταση στην οποία έχει βρεθεί («Θα τα ιστορήσω όχι γιατί από θνητούς έχω παράπονο, μα για να δείτε την αγάπη που έδειξα»), συνειδητοποιεί ότι μολοντί ευεργέτησε ένα ολόκληρο είδος, αυτός δεν πρόκειται να ευεργετηθεί από κανέναν και ελεεινολογεί για την **αδυναμία του να βοηθήσει τον εαυτό του** («Τέτοιες σοφές τέχνες βρήκα ... για με δεν έχω τώρα τι να βρω για να γλιτώσω ο δόλιος απ' τα πάθη μου!»)
- Στον πρωταγόρειο μύθο ο **άνθρωπος φαίνεται να κατακτά ο ίδιος τις τέχνες** με χρήση των δώρων του Προμηθέα, ενώ στην τραγωδία του Αισχύλου ο **πρωταγωνιστής Τιτάνας λαμβάνει πλήρως τα εύσημα** για την προκοπή του ανθρώπου.
- Χαρακτηριστική είναι η **δήλωσή του ότι όλες οι ανθρώπινες επιτυχίες οφείλονται σ' αυτόν τον ίδιο**, με την οποία ξεπερνά τα όρια της ύβρεως και φαίνεται **αλαζόνας** («έκανα πλάσματα με μυαλό» - «Με δυο λόγια μάθε τα πάντα: όλες οι τέχνες οι ανθρώπινες είναι δωρεές του Προμηθέα»).

[3 μονάδες]

¹ Ο Προμηθέας τελικά, ίσως συμβολίζει το αφετηριακό εκείνο σημείο της Ιστορίας στο οποίο ο πρωτόγονος άνθρωπος ξεπέρασε τους φόβους του απέναντι στις δυνάμεις της φύσης · είναι το πνεύμα της περιέργειας για το άγνωστο και κάθε τί το καινοτόμο · είναι το σύμβολο της στροφής του ανθρώπου προς την εργασία και το μόχθο · είναι η ίδια η νοοτροπία να μη συμβιβάζεται κανείς με την αθλιότητα της κατάστασής του, αλλά να προσπαθεί διαρκώς να την βελτιώσει.

G1. Λυσίας, κατά Ἐπικράτους και τῶν συμπρεσβευτῶν (ἐπίλογος), 5 - 6.

Μονάδες 20

Πρωτότυπο κείμενο	Νεοελληνική απόδοση
<p>[5] καίτοι τούτο ἅπαντες ἐπίστασθε, ὅτι οὐχ ὅταν τοὺς μὴ δυναμένους λέγειν κολάζητε, τότε ἔσται παράδειγμα τοῦ μὴ ὑμᾶς ἀδικεῖν,</p> <p>ἀλλ' ὅπoταν παρὰ τῶν δυναμένων δίκην λαμβάνητε, τότε πάντες παύσονται ἐπιχειροῦντες εἰς ὑμᾶς ἐξαμαρτάνειν.</p> <p>[6] νῦν δ' ἀσφαλῶς αὐτοῖς ἔχει τὰ ὑμέτερα κλέπτειν.</p> <p>ἐὰν μὲν γὰρ λάθωσιν, ἀδεῶς αὐτοῖς ἔξουσι χρῆσθαι· ἐὰν δὲ ὀφθῶσιν, ἢ μέρει τῶν ἀδικημάτων τὸν κίνδυνον ἐξεπρίαντο, ἢ εἰς ἀγῶνα καταστάντες τῇ αὐτῶν δυνάμει ἐσώθησαν.</p> <p>νῦν τοίνυν, ὦ ἄνδρες δικασταί, παράδειγμα ποιήσατε τοῖς ἄλλοις δικαίοις εἶναι, παρὰ τούτων δίκην λαβόντες.</p>	<p>[5] και όμως ὅλοι ανεξαιρέτως γνωρίζετε αὐτό, ὅτι δηλαδή ὄχι ὅταν τιμωρεῖτε (/σωφρονίζετε) αὐτοὺς που δεν μπορούν να μιλοῦν, τότε θα εἶναι (αὐτό) παράδειγμα (/θα υπάρξει...) [για] να μην αδικοῦν εἰς ὑμᾶς, ἀλλὰ κάθε φορά που τιμωρεῖτε αὐτοὺς που μπορούν (να μιλοῦν στα δικαστήρια), τότε ὅλοι θα σταματήσουν να επιχειροῦν να σας αδικοῦν (/να σφάλλουν εἰς βάρος σας).</p> <p>[6] Τώρα ὁμως εἶναι ἀσφαλές γι' αὐτοὺς (/εἶναι δυνατόν) να κλέβουν τα δικά σας.</p> <p>Γιατί ἐὰν δε γίνουν ἀντιληπτοί (/σας ξεφύγουν), θα μπορούν αὐτοὶ να ἀπολαμβάνουν αὐτὰ χωρὶς φόβο.] ἐὰν ὁμως γίνονταν ἀντιληπτοί (πιάνονταν ἐπ'αυτοφώρω) εἴτε ἐξαγόραζαν τη δίκη (τον δικαστικό ἀγῶνα / ἀπέφευγαν τον κίνδυνο) με μέρος ἀπ' τα παράνομα κέρδη τους, εἴτε ἀφού ἐμπλέκονταν σε δικαστικό ἀγῶνα σώζονταν με τη δύναμή τους.</p> <p>Ἔτσι τώρα, κύριοι δικαστές, κάντε (αὐτοὺς) παράδειγμα για τους ἄλλους ὥστε να εἶναι δίκαιοι, ἀφού τοὺς τιμωρήσετε.</p>

G2. 5 σημεία (•) x 2 μονάδες = 10 μονάδες.

Ο ρήτορας λίγο πριν την παρότρυνσή του προς τους δικαστές να τιμωρήσουν τους κατηγορούμενους για να παραδειγματίσουν τους υπολοίπους, τονίζει ὅτι τώρα βρίσκονται σε ἀσφάλεια αὐτοὶ που κλέβουν το δημόσιο, επικαλούμενος τη λογική των δικαστῶν και χρησιμοποιώντας σειρά ἀπὸ υποθετικούς συλλογισμούς. Ἀν ξεφύγουν της προσοχῆς των δικαστῶν οἱ κατηγορούμενοι, μπορούν να ἀπολαμβάνουν με ἀνεση ἐκεῖνα που ἐκλεψαν. Ὅταν πάλι ἀποκαλυφθοῦν, εἴτε ἐξαγοράζουν τον κίνδυνο εἴτε, ἀν ἐμπλακοῦν σε δίκη, σώζονται με την οικονομική τους ἰσχύ. Αξίζει να ἀναφερθεῖ ἡ χρήση διπλοῦ «γνωμικοῦ» ἀόριστου (ἐξεπρίαντο - ἐσώθησαν), που ἰσοδυναμεί με ἐνεστώτα, ἀφού ἡ φράση ἔχει θέση «γνωμικοῦ», με διαχρονική ἰσχύ και σημασία. Ο Λυσίας προβαίνει σε ἐπίκληση του ἠθους του δέκτη ἐπισημαίνοντάς τους ὅτι:

- **ἔχουν χρέος να τους τιμωρήσουν τους κατηγορούμενους σκληρά, για να παραδειγματίσουν τους ἄλλους ὥστε να εἶναι δίκαιοι.** («νῦν τοίνυν, ὦ ἄνδρες δικασταί, παράδειγμα ποιήσατε τοῖς ἄλλοις δικαίοις εἶναι, παρὰ τούτων δίκην λαβόντες».)

Στην 7^η παράγραφο ασκώντας συναισθηματική φόρτιση στους δικαστές,

- **επικαλεῖται το αἶσθημα ευθύνης των δικαστῶν, καθώς ἀναφέρει ὅτι ἔχουν ἐρθει ὅλοι ὅσοι ἀσχολοῦνται με τα πολιτικά πράγματα** («οἱ τὰ τῆς πόλεως πράττοντες»), **ὄχι για να ακούσουν τους κατηγοροῦσες, ἀλλὰ για να μάθουν την ἀπόφαση που θα ἐκδώσουν οἱ δικαστές για ὅσους αδικοῦν:** («ὑμᾶς εἰσόμενοι ἦντινα γνώμην περὶ τῶν ἀδικούντων ἔξετε»).

Με ἐπίκληση στη λογική και με ἀλλεπάλληλους υποθετικούς συλλογισμούς,

- **ο ρήτορας οδηγεῖται στο συμπέρασμα ὅτι, ἀν οἱ δικαστές ἀθώωσουν τους κατηγορούμενους, ὅλοι θα πιστέψουν πως δεν θα υπάρξει καμία ἐπίπτωση σε αὐτοὺς,** ἀκόμη κι ἀν ζημιώνουν το δημόσιο, («ὥστ' εἰ μὲν ἀποψηφιεύσθε τούτων, οὐδὲν δεινὸν δόξει αὐτοῖς εἶναι ὑμᾶς ἐξαπατήσαντας ἐκ τῶν ὑμετέρων ὠφελείσθαι»)
- **ἀν ὁμως τοὺς καταδικάσουν σε θάνατο, με την ἴδια ψήφο / με τον τρόπο αὐτόν, και θα συντείσουν τους ἄλλους περισσότερο και τους παραβάτες θα τους ἔχουν τιμωρήσει.** («ἐὰν δὲ καταψηφισάμενοι θανάτου τιμήσητε, τῇ αὐτῇ ψήφῳ τοὺς τε ἄλλους κοσμιωτέρους ποιήσετε ἢ νῦν εἰσι, καὶ παρὰ τούτων δίκην εἰληφότες ἔσεσθε».)

Στην 8^η παράγραφο, με επίκληση στη λογική των δικαστών, χρησιμοποιώντας ένα υποθετικό επιχείρημα και παραχωρητική πρόταση,

- ο ρήτορας εκφράζει την πεποίθησή του ότι **κι αν ακόμη, τούς επέβαλλαν τη θανατική ποινή χωρίς να τους φέρουν στο δικαστήριο, και χωρίς να ακούσουν την απολογία τους, ακόμη και τότε οι παραβάτες δε θα καταδικάζονταν χωρίς δίκη, αλλά θα τούς επιβαλλόταν η αρμόζουσα ποινή:** («ήγουμαι δ', ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐδ' εἰ μὴ προθέντες αὐτοῖς κρίσιν, ἢ ἀπολογουμένων μὴ ἐθελήσαντες ἀκοῦσαι, καταψηφισάμενοι τῶν ἐσχάτων τιμήσαιτε, οὐκ ἂν ἀκρίτους αὐτοὺς ἀπολωλέναι, ἀλλὰ τὴν προσήκουσαν δίκην δεδωκέναι».)

Με βάση αυτά τα δεδομένα, ο ρήτορας δηλώνει ότι δεν ανησυχεί για την απόφαση των δικαστών.

Γ3.α. 1 μονάδα για την κάθε σωστή λέξη = 8 μονάδες

- ἐσώζοντο
- δικαιότεροις
- ψήφισαι
- ἐψήφισαι
- ἐψήφισται
- τὴν ἀξιωτάτην
- πενέστεροι
- εὖ

Γ3.β. 1 μονάδα για τις πληροφορίες που περιλαμβάνονται σε κάθε σημείο (•) = 2 μονάδες

- Κτητική αντωνυμία (β' προσώπου) → (α' πρόσωπο:) ἡμετέρων
- Αυτοπαθητική αντωνυμία (γ' προσώπου) → (α' πρόσωπο:) ἡμῶν αὐτῶν

Γ4.α. 6 σημεία (•) x 1 μονάδα = 6 μονάδες.

ὅταν τούς μὴ δυναμένους λέγειν κολάζητε:

- Δευτερεύουσα επιρρηματική Χρονικοῦποθετική πρόταση,
- που εισάγεται με το ὅταν (χρονικό σύνδεσμο ὅτε + αοριστολογικό ἄν), γιατί δηλώνει το σύγχρονο ή ταυτόχρονο (πράξη σύγχρονη σε σχέση με το περιεχόμενο της πρότασης εξάρτησης)

Ἐὰν μὲν γὰρ λάθωσιν:

- Δευτερεύουσα επιρρηματική Υποθετική πρόταση,
- που εκφέρεται με υποτακτική («λάθωσιν»), γιατί σε συνδυασμό με την οριστική μέλλοντα (ἔξουσι) της απόδοσης, δηλώνει το προσδοκώμενο.

Ὅστ' οὐδὲν δεινὸν δόξει αὐτοῖς εἶναι ὑμᾶς ἐξαπατήσαντας ἐκ τῶν ὑμετέρων ὠφελεῖσθαι:

- Κύρια πρόταση (που εισάγεται με το ὥστε, ελλείψει άλλης κύριας στην περίοδο).

οὐδ' εἰ μὴ προθέντες αὐτοῖς κρίσιν, ἢ ἀπολογουμένων μὴ ἐθελήσαντες ἀκοῦσαι, καταψηφισάμενοι τῶν ἐσχάτων τιμήσαιτε:

- Δευτερεύουσα επιρρηματική Παραχωρητική (ή Εναντιωματική) πρόταση.

Γ4.β. 4 σημεία (•) x 1 μονάδα = 4 μονάδες

Υπόθεση	Απόδοση	Είδος
εἰ + οριστική οποιουδήποτε χρόνου	οποιαδήποτε ἔγκλιση	Το Πραγματικό
• εἰ + ευκτική	• Οριστική Ιστορικού χρόνου (ἄν)	Αόριστη επανάληψη στο παρελθόν
• εἰ + ευκτική	• δυνητική ευκτική ἢ, εναλλακτικά: οριστική αρκτικού χρόνου	Απλή σκέψη του λέγοντος